

GEORGIA

Tbilisi

ARMENIA

Erevan

AZERBAIDJAN

L. Sevan

AZ.

MAREA CASPICĂ

L. Van

Munții Zagros

L. Urmia

Zakho

Duhok

Mosul

Erbil

Kirkuk

Sulaymaniyah

IRAN

IRAK

Bagdad

Tigris

Eufrat

GOLFUL PERSIC

Sabina Fati scrie analize și comentarii pentru DW. A condus departamentul românesc al Radio Free Europe/Radio Liberty și a fost redactor-șef adjunct la *România liberă*. În 2004 a obținut titlul de doctor în istorie cu o teză despre Transilvania la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, sub îndrumarea profesorului Alexandru Zub. Cel mai recent volum al său este *Ocolul Mării Negre în 90 de zile: Șapte țări, opt granițe și o lovitură de stat în prime-time*, Humanitas, 2016.

A mai scris *Singură pe Drumul Mătășii: 80 de zile, 15.000 km, 2500 de ani de istorie*, Humanitas, București, 2015; *Transilvania, o provincie în căutarea unui centru: Centru și periferie în discursul elitelor politice din Transilvania, 1892–1918*, 2007; a participat cu analize în mai multe volume colective.

Sabina Fatî

**Călătorie pe urmele
conflictelor
de lângă noi**

Kurdistan
Irak
Anatolia
Armenia

cu fotografiile autoarei

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

„Așa cum viitorul se coace în trecut,
Trecutul putrezește-n viitor.“
(Anna Ahmatova, *Poem fără erou*)

Pe paginile următoare: *Teritoriul aproximativ locuit de kurzi în zona Orientului Mijlociu și Itinerarul mercenarilor greci, conform descrierilor lui Xenofon și cercetărilor ulterioare.*

INTRODUCERE

Pe drumul lui Xenofon în plină pandemie sau cum să muți războaiele din Europa în Asia

*Amintește-ți lecțiile istoriei. Amintește-ți cât de des popoare întregi s-au lăsat convinse să meargă la război de oameni «înțelepți» – și apoi au fost complet distruse de chiar inamicul pe care au decis să-l atace! Amintește-ți câți oameni de stat au contribuit la ridicarea unei noi conduceri la putere – și apoi au fost răsturnați de propriii lor protejați! Amintește-ți cât de des liderii au ales să-și trateze prietenii ca pe niște sclavi – și apoi au pierit în revoluțiile care au început din cauza metodelor lor idioate! Câți oameni puternici au tânjit să domine lumea – și, din cauza exceselor, au pierdut tot ce aveau cândva!*¹

PE DRUMUL DINTRE BAGDAD ȘI MOSUL sentimentul bunelor auspicii nu durează mult. În toamna anului 2021, pe această șosea numită de unii „drumul morții“, punctele de control se succedă la mai puțin de zece minute. Stau pe bancheta din spate a unui Opel Vectra între o femeie care poartă hijab negru și soțul ei cu mustață aproape blondă, care are un pistol îngheșuit în blugii strâmți, iar în față, lângă șofer, e un bărbat înalt și aproape obez. Nu mai există de mult autobuze interurbane în Irak, ci doar un fel de taxiuri pe care oamenii le împart și le plătesc în comun. Opelul înaintează încet, ca într-o cursă cu obstacole printre barierele soldaților bine înarmați, care fac verificări mai mult sau mai puțin amănunțite. Cu cât ne apropiem de Mosul, cu atât militarii sunt mai conștiințioși, fiindcă

1. Larry Hedrick (ed.), *Xenophon's Cyrus the Great: The Arts of Leadership and War*, Truman Talley Books, St. Martin's Press, New York, 2006, p. 54.

în satele din jur sunt încă ascunși militanți activi ai Statului Islamic, iar atentatele lor fac victime săptămânal.

Când la orizont deșertul părea să se termine brusc în munții golași din apropierea Mosulului, mașina s-a oprit în fața barierei și un bărbat tânăr, cu șapcă neagră, ne-a cerut actele. Un gest de rutină la punctele de control de-a lungul șoselei Bagdad–Mosul.

Irakienii din mașină și-au scos buletinele, iar eu pașaportul. Soldatul a luat cele cinci acte și a plecat cu ele spre mașina 4x4 de lângă barieră. S-a întors repede cu ele, le-a împărțit celorlalți din mașină, dar pe mine m-a ignorat, în schimb i-a dat instrucțiuni șoferului. Pe urmă, a deschis portiera și mi-a făcut semn cu capul să cobor, cerându-le celorlalți să-mi traducă, în cazul în care n-am înțeles. Între timp, șoferul s-a dus la portbagaj și mi-a aruncat rucsacul jos, ascultând pesemne de ordinul militarului, apoi s-a întors în mașină, a accelerat încetitor și m-a abandonat acolo. Întreb ce s-a întâmplat, de ce m-a dat jos, cu ce-am greșit? Nu-mi răspunde nimeni.

Încep să am contracții violente în stomac, de frică și de indignare. Un militar cu barbă căruntă, sprijinit într-un pistol-mitralieră, fumează relaxat, măsurându-mă de sus până jos, alți doi controlează pe sensul celălalt, dar nu mai opresc mașinile obligate oricum să încetinească atunci când trec prin aceste puncte de verificare, ci doar mă fixează de departe. Au tricouri negre, dar nu poartă bocanci militari, ci adidași diferiți. Șoseaua e destul de pustie, și tânărul pipiriu care m-a dat jos din mașină mă îndrumă, aproape politicos, spre camioneta din apropiere. Nu vreau să mă mișc, mă răstesc la el, îmi cer pașaportul înapoi, aproape că bat din picior, dar nu mă ia în seamă. Încerc să mă opun, ce-o să facă, mă gândesc, o să mă ia pe sus, ca grănicerul de la frontiera cu Siria? Mă străduiesc să-mi vin în fire, în fond nu vor putea să mă țină acolo prea mult. Ce-ar putea face cu mine?

Cât vezi cu ochii de-o parte și de alta a șoselei e doar deșert. Mașinile sunt rare, și camioane aproape că n-am văzut. În jur e

pustiu. Mi se face brusc foarte cald de enervare și de neputință. Îmi culeg rucsacul din praf și mi-l pun cu greu în spate. Soldatul în negru mă împinge spre SUV-ul aflat la câțiva pași și, drept pedeapsă pentru opoziția mea, îmi strânge mâna stângă de deasupra cotului în palma lui transpirată. Mă clatin din cauza rucsacului, dar nu mai opun rezistență, cel puțin așa sper să nu mai pună mâna pe mine. Apuc să văd că are unghiile murdare și palmele disproporționat de mari față de restul corpului. Arma i se bălăbăne pe umărul îngust gata să cadă. În Irak, peste tot, sunt oameni înarmați până în dinți. Te obișnuiești să-i vezi la fiecare colț de stradă, la intrarea în hotelul unde ești cazat sau în fața magazinelor mai mari, dar nu te aștepți să stai în intimitatea lor. Militarul firav mă înghiontește cu mâna spre Toyota bej, îmi deschide portiera și vrea să mă oblighe să urc. Îi fac semn că nu încap cu ditamai rucsacul. Mi-l smulge brutal și îl pune apăsător pe jos. Îmi mut gândul de la ce mi se întâmplă mie la ce s-ar putea întâmpla cu bietul meu computer dacă mai suferă multe șocuri.

Urc în dreapta șoferului și înăuntru dau de un bărbat cu eșarfă ecosez negru cu alb pusă pe cap, dar nu ca orice turban purtat de bărbații tradiționaliști din zonă, ci mai degrabă în stilul hippy. E masiv și se uită la mine ca la ceva care-l deranjează, cum ar fi o insectă. Probabil că are un grad mai mare decât ceilalți, dar toți poartă tricouri negre, fără nici un fel de însemne, pantaloni negri și adidași, ca și cum ar fi parte a unui război hibrid și nu trebuie să se afle de partea cui luptă. Rămân singură cu el în mașină. Înăuntru miroase a tutun stătut și a transpirație. Întreb unde mi-e pașaportul și, fără să-mi răspundă, îmi întinde o țigară. Nu vreau să o iau, dar îmi imaginez că pot trage de timp câtă vreme fumez cu el și-l pot convinge că sunt inofensivă. Are păr pe dosul palmelor și între degete îi atârână o țigară subțire. Mă uit la el mai mult cu spaimă decât curioasă. Îmi sare în ochi fără să vreau că sunt îmbrăcată la fel ca el. Am pantaloni negri cu buzunare laterale, tricou negru, încălțări de

aceeași culoare, șapcă neagră. Nu e atât un stil, cât mai degrabă o modalitate de a trece neobservată într-o lume pe care nu o cunosc. Pentru militarul de la volan, totul e suspect. Iau țigara subțire, în vreme ce el își apropie gura mare de mine și mă întrebă cu o voce lătrată ce caut acolo și cu cine trebuie să mă întâlnesc. Respirația lui lasă un damf de usturoi, de prăjeală și de tutun. Vorbește cursiv și vrea să mă ia cu binișorul, dar își pierde repede răbdarea și își întinde agresiv brațul drept peste umerii mei, mă trage spre el și își apropie capul cu fălci mari de mamifer carnivor până și-l lipește de al meu.

Condiția mea de femeie m-a pus uneori în situații dificile, pe care aș vrea să le uit, în care n-am putut riposta, în care am văzut lumina violacee a crepusculului de pe o șosea pustie aflată în mijlocul deșertului, în care senzația de criptă întunecoasă fără ieșire devine permanentă. Această condiție mi-a limitat, poate, accesul în anumite zone, unde războinicii caută prăzi ușoare. În tot acest spațiu care cuprinde Anatolia și fosta Mesopotamie cultura macho e încurajată de stat, și bărbații au fost adesea obligați de tradiție și politică să aleagă între posibilitatea de a deveni eroi sau victime. Hărțuiala cotidiană nu e niciodată nevinovată, dar adesea tinzi să o ignori, o clasifici ca nepericuloasă și te strecoari mai departe, încercând să nu ieși în evidență. Există însă grade ale acestor hărțuieli, greu de suportat și imposibil de acceptat, dar pe care nu le poți evita, fiindcă să fii femeie, străină și singură e uneori destul de dificil în acest patruleter format de Mediterana, Marea Neagră, Golful Persic și Marea Caspică.

DRUMUL CARE URCĂ DINSPRE BAGDAD SPRE MOSUL și mai departe spre Kurdistan face parte dintr-o axă istorică a războaielor. Tot într-o toamnă, în anul 401 î.Hr., armata obosită a mercenarilor greci înfrânți în războiul civil din Persia venea din aceeași direcție și poposea la Mépsila, după cum povestește Xenofon, unul dintre comandanții acestei armate intervenționiste, care menționează astfel pentru prima dată orașul Mosul,

pe care arabii îl pronunță aproape ca în versiunea lui Xenofon, Mawsil. De aici, grecii au mers mai departe spre regiunea kurzilor, pe care Xenofon îi numește carduci, o populație de războinici, care le-au provocat elenilor în șapte zile mai multe daune decât au suferit în întreaga lor campanie din Mesopotamia.

În cei peste 2400 de ani care s-au scurs de la expediția povestită de Xenofon nu s-au schimbat foarte multe pe traseul plin de conflicte parcurs de greci de la Marea Egee prin Anatolia, până în Irakul de azi, unde cei zece mii de mercenari eleni au încercat să schimbe ecuația puterii, întorcându-se apoi prin Caucazul de Sud și, în cele din urmă, pe coasta Mării Negre.

Imperiile care au stăpânit teritoriile dintre Marea Neagră, Golful Persic și Mediterana au făcut mereu excese și au transformat pentru totdeauna acest loc într-un spațiu al provizoriului. Cum scria Isocrate într-unul din *Discursurile* lui, miza Greciei antice era să mute războiul din Europa în Asia și să aducă prosperitatea Asiei în Europa.¹ Un deziderat valabil și azi, cu toate că Vestul a reușit să aducă prosperitatea în Occident și să mute războaiele în Orient. Această permutare nu a antrenat liniștea dorită de vechiul continent, deși deceniile fericite de care s-a bucurat Europa în a doua jumătate a secolului XX și începutul secolului următor s-au datorat într-adevăr separării geografice de Orientul Mijlociu musulman², punând astfel în practică proiectul lui Isocrate de acum 2400 de ani.

În anul 2021, în mijlocul verii, am pornit pe drumul făcut de cei zece mii de mercenari greci în 401 î.Hr. și descris de Xenofon în *Anabasis*³, pentru a înțelege mai bine cauzele conflictelor de

1. Isocrates, *The Complete Works*, Delphi Classics, Hastings, East Sussex, 2016 (tr. George Norlin, p. 170, ediția electronică).

2. Robert D. Kaplan, *Revenirea lumii lui Marco Polo: Război, strategie și interese americane în secolul XXI*, tr. Irina Manea, Humanitas, București, 2019, p. 17.

3. Xenofon, *Anabasis*, tr. și st. intr. Maria Marinescu-Himu, Editura Științifică, București, 1964.

lângă noi, cât de utile au fost intervențiile Vestului în Est și până unde își poate extinde Europa frontierele.

Călătoria mea începe, la fel ca expediția din care va face parte Xenofon, de pe malul Mării Egee, din partea vestică a Turciei. Continuă, apoi, cu traversarea Anatoliei, se prelungește până la Bagdad în Irak, în apropierea locului unde a avut loc bătălia la care au participat mercenarii greci alături de Cyrus cel Tânăr împotriva fratelui său, regele persan Artaxerxes II, căruia vrea să-i ia locul. Cyrus moare în această bătălie, iar grecii se consideră învingători, și înainte să înceapă retragerea caută, fără succes, un alt candidat pentru tronul ocupat al Persiei. Situația mercenarilor este însă cea a unor războinici care au eșuat și care trebuie să găsească o cale de fugă de pe un teritoriu pe care nu-l cunosc, populat cu inamici și având în spate militarii trimiși de Artaxerxes II să-i hărțuiască.

Până la Cunaxa, acolo unde a avut loc confruntarea fratricidă, un loc aflat la mai puțin de o sută de kilometri de Bagdadul de azi, drumul descris de Xenofon se numește Anabasis, un substantiv derivat de la verbul a urca și care înseamnă „a înainta de la țărm spre interior”¹. Aceasta a fost prima fază a călătoriei, și într-un fel cea mai ușoară. A doua parte, cea în care armata mercenarilor se întoarce spre casă, urcând spre Mosul, traversând actualul Kurdistan, munții spre Armenia și coborând spre Marea Neagră, este numită adesea Katabasis, sau coborârea. Este vorba despre retragerea complicată a grecilor, nevoiți să parcurgă spații neprietenoase, suferind de foame, de oboseală, deprimați de inconfortul prelungit până în momentul celebrului strigăt Thálatta! Thálatta! (Marea! Marea!), de pe Muntele Madur, aflat în apropierea orașului Trabzon din Turcia de azi. Vederea mării era pentru ei semnul că sunt aproape de casă.

În 2021, nu am putut trece toate frontierele pentru a urma pas cu pas aventura antică, din cauza pandemiei de coronavirus,

1. *Ibidem*, p. 22.

a conflictelor fierbinți, dar și fiindcă în această regiune sunt încă țări vecine care nu-și vorbesc și care și-au ferecat granițele. Față de anul 401 î.Hr., lumea din jurul meu este mult mai închisă, mai inflexibilă, mai resemnată și, poate, chiar mai lipsită de omenie.

Am ales drumul lui Xenofon pentru că străbate spații complicate, aflate mereu în fierbere, cu lideri autoritari, ale căror politici ne afectează din ce în ce mai mult. Apoi, aventura lui militară înglobează o geografie care rămâne problematică până astăzi, dincolo de straturile așezate peste istorie, cu ajutorul cărora se reduc distanțele. Infrastructura modernă, șoselele, căile ferate, avioanele nu pot mereu învinge frontierele, și uneori spațiile se întorc în timp, fiindcă par la fel de greu de străbătut ca acum 2000 de ani. Războiul, în diversele lui forme, e o constantă a lumii noastre, indiferent cât de mult avansează tehnologia, cultura, civilizația.

Xenofon, un atenian care admira Sparta, se hotărăște să se înroleze în armata lui Cyrus cel Tânăr, înainte să afle scopul expediției pe care prințul persan o pregătea. Decizia ateniului, care era studentul lui Socrate și nu împlinise încă 30 de ani, are loc la finele Războiului Peloponesiac, în urma căruia Sparta preia hegemonia lumii elene, Atena e înfrântă, iar resursele economice ale grecilor sunt epuizate complet. Din *Anabasis*, dar și din cele scrise de biograful său Diogenes Laertios, se poate înțelege că tânărul mercenar și viitorul istoric Xenofon era interesat să ajungă în anturajul lui Cyrus cel Tânăr, cunoscut aliat al Spartei. Altfel spus, Xenofon își dorea mai mult prietenia prințului persan decât o eventuală carieră în interiorul propriei cetăți, după explicația lui Leo Strauss:

Viziunea că un bine nepolitizat precum prietenia este mai valoros decât cetatea nu era viziunea cetățeanului ca atare. Rămâne de văzut dacă era acceptabilă pentru cetățenii-filozofi. Socrate e de acord cu Hieron [tiranul din dialogul lui Xenofon, *Hieron sau Despre tiranie* – n. a.] în ceea ce privește faptul că „patriile sunt foarte prețioase“

întrucât le oferă cetățenilor siguranță sau protecție împotriva vătămării. Xenofon pare să indice prin planul lucrării *Memorabilia* că Socrate acorda o mai mare importanță sinelui decât cetății. Acest lucru este în concordanță cu distincția lui Xenofon dintre omul excelenței și binefăcătorul propriilor concetățeni. Xenofon însuși a fost determinat să-l însoțească pe Cyrus, un vechi inamic al Atenei, în expediția împotriva fratelui său de promisiunea lui Proxenos, un vechi prieten și oaspete al său, că îl va face prieten cu Cyrus dacă merge. Proxenos, elev al lui Gorgias – un om care nu se stabilea în nici o cetate –, a declarat în mod explicit că el însuși considera că Cyrus era mai valoros pentru el decât propria patrie. Xenofon nu spune atât de clar că ar putea ajunge să considere prietenia lui Cyrus preferabilă patriei sale; dar cu siguranță nu a fost șocat de declarația lui Proxenos și, în mod cert, a acționat ca și cum ar fi fost în stare să împărtășească sentimentul acestuia. Socrate avea unele îndoieli față de faptul că Xenofon devenea prieten cu Cyrus și l-a sfătuit, prin urmare, să-l consulte pe Apollon în privința călătoriei; dar Xenofon era atât de nerăbdător să i se alăture lui Cyrus sau să-și părăsească patria, încât a decis pe loc să accepte invitația lui Proxenos. Chiar și după ce toate lucrurile au mers prost cu expediția lui Cyrus, Xenofon nu era nerăbdător să se întoarcă în patria sa, deși nu era încă exilat.¹

În scurta biografie dedicată lui Xenofon de Diogenes Laertios, tânărul elev îi cere sfatul lui Socrate: Să meargă la Sardis pentru a fi în apropierea lui Cyrus cel Tânăr, sau nu? Filozoful îl trimite să interogheze Oracolul din Delphi. Dar Xenofon era deja hotărât să plece, așa că vrea să tragă pe sfoară Oracolul. Potrivit biografului său, „el întrebă oracolul nu dacă trebuia să se ducă la Cyrus, ci în ce fel să facă acest lucru. Socrate îl dojeni pentru aceasta, dar în același timp îl sfătui să se ducă”².

Entuziasmul cunoașterii combinat cu un soi de oportunism neasumat îl aruncă pe Xenofon în războiul civil din Persia, iar

1. Leo Strauss, „Despre tiranie“, în Leo Strauss, Alexandre Kojève, *Despre tiranie*, tr. Ciprian Șiulea și Ovidiu Stanciu, Tact, Cluj, pp. 133–134.

2. Diogenes Laertios, *Despre viețile și doctrinele filozofilor*, tr. C.I. Balmuș, Paideia, București, 1998, p. 113.

la întoarcere devine comandantul „celor zece mii“ de mercenari, pe care îi aduce acasă după o călătorie epuizantă, în care principalele preocupări ale liderului erau să găsească drumul spre mare și să se apere de atacurile barbarilor. Xenofon scrie cu prea multă detașare despre drumul parcurs, fără să se oprească asupra suferințelor îndurate de soldații săi sau să vorbească despre bucuriile lor.

Frica și disperarea nu încap în poveștile lui, care se ocupă mai degrabă de strategii de fugă și tactici de supraviețuire. Spre deosebire de mercenarii lui Xenofon, eu pot spune că mi-a fost de mai multe ori teamă, că am avut momente de disperare, că am urlat de neputință, că am tremurat de indignare, dar și că m-am bucurat de minunățiile Anatóliei, de frumusețea colinelor armenesti, de generozitatea unor oameni din Bagdad, de prietenia kurzilor din Sulaymaniyah, de poveștile frumoasei persane kurde care a luptat în armata americană în Afganistan și Irak.

Xenofon pune deoparte emoțiile pentru a scoate în evidență situații mai profunde, fiindcă *Anabasis* e văzută de unii nu doar ca o relatare istorică, ci mai degrabă ca o introducere în filozofia autorului și ca o încercare de a demonstra că a reușit să devină un lider în sensul educației socratice de care se bucurase.¹ Ajuns comandant ad-hoc al „celor zece mii“, își exercită rolul de lider cu pricepere și cu entuziasm, înțelegând, în același timp, sensul politicii și în alt fel decât fusese învățat.

Expediția relatată în *Anabasis* pornește de la Sardis, capitala provinciei persane Lidia, reședința prințului Cyrus cel Tânăr, care se află în apropierea Izmirului, de unde continuă să plece migrații sirieni în ambarcațiuni precare și unde se află o bază militară a forțelor aeriene NATO.

Drumul lui Xenofon se afundă de aici încolo în Anatólia, iar prima oprire a armatei pe care o strânge prințul persan pentru

1. Eric Buzzetti, *Xenophon the Socratic Prince: The Argument of the Anabasis of Cyrus*, Palgrave Macmillan, New York, 2014, pp. 3–5, 280–300.

a-i lua puterea propriului său frate are loc la Celaenae, ale cărei ruine se află nu foarte departe de actualul Afyon. Urmează Iconion, peste care se suprapune Konya, probabil, orașul cel mai religios al Turciei, în care a murit cunoscutul poet Rumi în 1273, și apoi anticul oraș Tyana, unde ruinele impresionante din comuna turcească Kemerhisar sunt lăsate de mult în paragină. Armata lui Cyrus traversează, ajutată de o înțelegere secretă cu regele Ciliciei, pasul Gülek din Munții Taurus, pentru a coborî spre Adana și spre Tarsus, urmând calea bătută mai târziu și de Alexandru Macedon până la Golful Alexandrettei, care până la jumătatea secolului XX va purta numele marelui cuceritor. Alexandretta, sau mica Alexandrie, a luat numele de Iskenderun după dispariția Imperiului Otoman, dar până atunci a onorat cu numele victoria lui Alexandru asupra regelui persan Darius III în 333 î.Hr. Cei mai mulți istorici cred, de altfel, că Alexandru a fost inspirat de Xenofon în expediția sa asiatică. Eunapios din Sardis scrie în *Viețile sofștilor* că „Alexandru cel Mare n-ar fi devenit cel Mare dacă n-ar fi fost Xenofon”¹.

Traseul militarilor angajați de Cyrus mai trece prin Cheile Siriei din Munții Nur, numite de turci Cheile Belen, aflate chiar înaintea de granița cu Siria, și apoi urcă spre nord până lângă Gaziantep la Thapsacos, acum un sat, care pare la capătul lumii, Karkemiş, pe partea vestică a Eufratului. De acolo, 13 zile le-au luat soldaților să străbată Siria până la Cunaxa, în apropiere de Bagdad, unde a avut loc bătălia finală și unde se termină și traseul din Anabasis. În total, din Sardis până la Cunaxa, convoiul armat organizat de Cyrus a făcut 213 zile.

Am urmat drumul armatei grecești prin Anatolia, dar anabasisul meu s-a blocat la granița cu Siria, și apoi, pentru a ajunge

1. Eunapios & Philostratus, *Lives of the Sophists*, tr. Wilmer Cave Wright, William Heinemann, London, G.P. Putnam's Sons, New York, 1921, p. 343; vezi și ediția electronică <https://archive.org/details/philostratus-eunapio-phil/page/n115/mode/2up>, accesată pe 17 ianuarie 2021.

CUPRINS

INTRODUCERE

Pe drumul lui Xenofon în plină pandemie sau cum să muți războaiele din Europa în Asia	11
--	----

IZMIR

La Izmir, jurnaliștii rămân la închisoare și difuzoarele moscheilor cântă <i>Bella Ciao</i>	25
Patru generații de femei duc cu ele violul din Smirna. Și cum putea bea Atatürk 15 cafele și un litru de raki în fiecare zi	32
Cât plătește un migrant pentru o traversare de 7 kilometri	39
Despre Dario Moreno și de ce Izmirul a devenit mult mai provincial decât era Smirna.	43
Mesia din Izmir și toleranța turcilor	47
„Raiul pe pământ“, sau țara fără memorie?	54
Ceșme, primul pas al Rusiei în Mediterana.	56
De ce-mi verifică cineva în fiecare zi camera de hotel. Și cum s-au schimbat oamenii din 2016 până în 2021	60

SARDIS

Capitala Lydiei, locul de unde începeau campaniile militare, unde poetii își cântau iubiții și fetele se vindeau să facă rost de zestre . . .	64
--	----

AFYON

Izmir–Afyon: oamenii buni și cum mi-am pierdut telefonul.	71
Cel mai mare producător de opiu din lume.	74
A fost Atatürk gay? O întrebare pentru care poți face pușcărie în Turcia	80
Aurul de care (nu) avem nevoie: Midas și cetatea dispărută.	86
De ce a trebuit să-mi cumpăr cartelă turcească pentru telefon.	89

KONYA

De ce miroase a hoit și unde a dispărut orașul spiritual	91
Despre povestea de dragoste a poetului Rumi și care sunt secretele unei cafele turcești cu mult caimac	95
Ochii Medusei, dronele și povestea romantică a Teclei cu Apostolul Pavel	104

NIĞDE

Singurul loc din Asia Mică unde pot să dorm cu adevărat	111
Tyana: Apollonios, filozoful vegetarian și de ce nu trebuie să adormi la umbra nukului	113
Ulukișla: Mâncărurile vegane și cum a fost omorât marele vizir de ienicerul cel frumos	117

PASUL GÜLEK

Cheile Ciliciei sau vastul mormânt al imperiilor lacome	121
---	-----

ADANA

De ce să studiezi în Ciprul de Nord și cum destabilizează Rusia Mediterrana de Est	126
Cripto-armenii, masacrele și despre cinismul mogulilor din familia Sabancı	137
Armenii care revendică baza de la Incirlik și spionii americani	147

TARSUS

Tarsus: Cititorul de vise, avertismentul și profetul Daniel	154
La Tarsus a început povestea care a făcut-o celebră pe Cleopatra . . .	158
Tarsus: Despre sirienii second-hand și de ce mi-e frică să beau din Fântâna Sfântului Pavel	165
Xenofon la Tarsus și cum funcționa democrația printre mercenarii greci	169

CEYHAN

Cum au pus mâna rușii pe resursele kurzilor și calitățile <i>anti-aging</i> ale petrolului	172
---	-----

ISSOS

Issos: Trambulina lui Alexandru cel Mare, răzbunarea armenilor și inscripția despre ce să faci: „Mănâncă, bea și fă mișcare, restul este lipsit de valoare“	177
---	-----

ISKENDERUN

Spre Iskenderun: Cum am vomitat pe bărbatul macho și cum a fost inventată Republica Hatay	184
De ce-a intrat Turcia în războiul civil din Siria?	194
Despre sensul prieteniei ruso-turce: Ce-a căutat Rusia în Siria? Și despre armata Potemkin	202

GAZIANTEP

Ce poți face dacă te contaminezi de coronavirus în Turcia. Și cum a fost părăsită Alexandretta din cauza epidemiei de malarie	212
Războiul kitsch de pe cetatea Antepului, profitorii genocidului și unde te ascunzi când te contaminezi.	214
Ce-aș fi putut descoperi la Gaziantep, cel mai mare muzeu al mozaicurilor din lume, și de ce le e frică intelectualilor de închisoare.	219

KARKEMIŞ

Cazarma cu ruine și clasamentul sentimental al etniilor făcut de Lawrence al Arabiei.	229
---	-----

(ŞANLI)URFA

Turcia și războiul continuu	237
Cum au fost arși de vii armenii din Urfa	240
Şanlıurfa: Peștii norocoși, cum a vrut Nimrod să-l ardă de viu pe Avraam și ziua în care a fost omorât tiranul cu ciocanul.	244

MARDIN

Toate bunicile noastre au fost armenice	253
---	-----

DIYARBAKIR

Lupta Mamelor din Diyarbakir cu PKK și de ce drumul Turciei spre UE trece prin Diyarbakir	264
---	-----

Mallul vintage, femeile sclave și de ce se pune pielea de oaie sub picioarele miresei	270
De ce nu pot fi oprite violențele și despre metoda avionul, inventată de inchizitorii turci împotriva kurzilor	276

ZAKHO

Drumul spre Zakho: Bărbatul în alb și de ce i-a bombardat pe kurzi ficia lui Atatürk	281
Zakho, un oraș aflat aproape de ochiul ciclonei	285
De ce are tatăl decanului două neveste	296

DUHOK

Furtuna din Duhok, orașul Celor Trei Magi și zgomotul armelor care continuă săucidă	300
De ce ești „nebun“ dacă te revolți în Duhok. Când banii încep să zornăie, până și mullahul va părăsi moscheea	307

ERBIL

Cum au devenit femeile kurde egale ale bărbaților: cu pistolul- mitralieră	311
Kurzii între Rusia și SUA	318
Poemul care ucide, expansiunea Rusiei și minimalismul care frustrează	329
De ce au nevoie kurzii de mai multe pașapoarte și obstacolul care mă oprește să mă bucur de Orientul Mijlociu	334
De ce nu pot ajunge la Mosul	338

SULAYMANIYAH

Capitala culturală a Kurdistanului și de ce contează puterea clanului	342
Scriitorul din Sulaymaniyah, rețeta cafelei kurde și care este cel mai liberal oraș din Orientul Mijlociu	348
De ce nu poate fi Kurdistanul independent? E favorizat Kosovo?	354
De la orașul prințului Ibrahim la fortăreața Securității lui Saddam	359
De ce sunt omorâte femeile	364

EREVAN

De ce se închid granițele în fața mea?	369
De ce plângi la Erevan	372
Armenia, o țară cu dimensiuni variabile și de ce n-am putut ajunge în Nagorno-Karabah	378
Armenia, ieșirea din captivitate	383

TBILISI

Obsidianul de pe marginea drumului și cum limba rusă nu mai e <i>lingua franca</i> în Caucaz	387
Petru cel Mare ar putea fi georgian și de ce Rusia e un fel de Țar-Pușca	389

BAGDAD

De la <i>Anabasis</i> -ul lui Xenofon la <i>Anabasis</i> -ul american	394
Secretul pietrelor, fuga de ruine și minunea abbasizilor	398
Babilon: locul unde s-a inventat divorțul și despre țăntarul care a schimbat soarta lumii	406

MOSUL

Spre Mosul: Femeia care mă cere în căsătorie și cum mă salvează mama (para)militarului de brutalitatea fiului	411
De ce a ales Statul Islamic Mosulul și despre filozofia rezistenței în fața jihadiștilor	419
La Mosul bărbații le cumpără bijuterii de aur femeilor, ca să aibă ce vinde când vin vremurile grele	425
Ninive, cel mai mare oraș al lumii și locul în care Dumnezeu s-a certat cu Iona	429

ÎN LOC DE CONCLUZIE

Drumul tragediilor și războaiele care urmează	433
Mulțumiri	441